

BÖLGESEL KALKINMADA ÜNİVERSİTELERİN ROLÜ: TRC3 BÖLGE ÖRNEĞİ**THE ROLE OF UNIVERSITIES IN REGIONAL DEVELOPMENT: EXAMPLE OF TRC3 REGION**Kadir ÇİFTÇİ Batman Üniversitesi, SBE Siyaset Bilimi ve
Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Öğrencisi kadir_c_@hotmail.comSerhat GENÇ Batman Üniversitesi, Tarih Ana Bilim Dalı Tezsiz
Yüksek Lisans Öğrencisi behempa72@gmail.com**Öz**

Ülkenin mevcut gelirin dağılımında bölgeler arasında eşitliğin sağlanması amacıyla yapılan çalışmaların ürünü olarak ortaya çıkan bölgesel kalkınma, gelişen ve değişen sosyal, politik etkenlerle bütüncül kalkınma anlayışına dönüşmüştür. Bütüncül kalkınmadaki en önemli unsurlardan biri de eğitim ve eğitim kurumları olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumlar büyük bir öneme sahip nüfus kavramı, nitelikli ve bilgili kişilerden oluştuğunda kalkınmada pozitif etki yaratabilmektedir. Bir toplumun oluşmasında en önemli bilgi kaynağı, kültürün ve ekonomik gelişmenin en hızlı yaşandığı eğitim kurumu da üniversitelerdir. Üniversiteler bölgesel açıdan ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanda birçok gelişmeye zemin hazırlamakla birlikte son dönemde bölgesel kalkınmanın da lokomotifidir.

Bu çalışma ile üniversitelerin bölgesel kalkınmada ne derece etkili olduğunun TRC3 bölgesinde mevcut bulunan üniversiteler üzerinden tahlil edilmesi amaçlanmıştır. TRC3 bölgesindeki Batman, Siirt, Mardin, Şırnak illerinde bulunan üniversitelerin bölgesel kalkınmaya etkilerine, eğitimci kadroları, öğrenci sayıları, eğitim alanlarının sayısal verileri ve yaptıkları çalışmalar analiz edilerek ulaşılmıştır. Çalışma sonucunda; bölgesel kalkınmaya en fazla katkısı Mardin Üniversitesinin yaptığı, Siirt Üniversitesinin gelişimsel potansiyel barındırdığı ve hızla geliştiği, Şırnak Üniversitesinin en az öğrenci sayısına sahip olmakla beraber çok başarılı eğitim organizasyonları gerçekleştirdiği ve gelişmiş yapısına rağmen Batman Üniversitesinin bölgesel kalkınmaya en az katkı sunan üniversite olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Bölgesel Kalkınma, TRC3 Bölgesi, Üniversite.

ABSTRACT

Regional Development that emerged as a product of studies with the aim of providing equality between regions in terms of the distribution of income has turned into an integrative development mentality via political and changing social factors. One of the most important fact in integrative development is education and educational organisations. The word 'population' which has a great important in societies can make an positive effect in progress when it has quality and informed citizen. The most important source of information in a society is universities where cultural and economical development has experienced rapidly. In terms of the regions, universities pave the way for economical, cultural, social and political progress, and has also been a locomotif in regional development recently.

The purpose of this study is to analyze how much universities where located on TRC3 region are effective in regional development. The affect of universities, in Batman, Siirt, Mardin, and Şırnak, to the regional development has been reached by analyzing the number of academical staff, student and numerical data of educational area and studies. As a result, it has been found that Mardin University has the most effect in regional progress and Siirt University has the potential of development. Moreover, it has conducted very successfull educational activities although Şırnak University has the least students. As a consequence it has also founded that Batman University has the lowest contribution in regional development in spite of having well-developed structure.

Keywords: Regional Development, TRC3 Region, University.

Makale Geliş Tarihi / Receiving Date 16.12.2022

Makale Kabul Tarihi/ Acceptance Date 29.12.2022

Araştırma Makale/Research Paper

1. GİRİŞ

Az gelişmiş olan bölgelerin gelişmiş olan bölgelere ekonomik anlamda yaklaştırma çalışmaları sürekli olarak yapılmaya çalışılmaktadır. Fakat dağılımı yapılan doğal ve sosyal kaynakların mekâna dağılımında gerçek bir eşitlik oluşmadığından, bölgeler arasında dengeli bir gelişim, ekonomik ve sosyal bir eşitlikten de söz etmek mümkün olmamaktadır. Böyle bir dağılımda ise gelişimi gerçekleştirmiş bölgelerin daha fazla ilerlemesine olanak tanırken diğer bölgelerde ise eşitsizlik ile birlikte daha fazla sorunun gün yüzüne çıkmasına sebep olmaktadır. Yaşanan bu tür sorunlar ülkeler arasında da olabileceği gibi, bir ülkenin sınırları içerisindeki bölgelerde de kendini gösterebilmekte ve bu sorun mevcut yönetimler tarafından çözülmesi için çok fazla çaba sarf etmesi gereken bir probleme dönüşmüş olmaktadır (Aydın ve Yıldırım, 2013: 28-42)

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT, 2003) ise mevcut yönetimler tarafından yapılan bu çalışmaları, bir ülke sınırları içerisinde yer almış olan çevre bölgeler ve diğer ülkeler ile karşılıklı etkileşim dahilinde olan bölge vizyonunu da göz önüne alan toplumsal katılımçılık ve sürdürülebilirliği temel yapı taşı olarak gören, insana dair kaynaklara yatırımlar yaparak bölgesel refahı yükselten ve eşit toplumsal normlar oluşturan çalışmalar bütünü olarak ifade etmektedir.

Türkiye’de bölgeler arasındaki ekonomik ve sosyal farklılıkları en aza indirme amaçlı yapılan bölgesel kalkınma çalışmalarında en önemli unsurlardan biri olan eğitim sisteminin önemi bilinmekle birlikte, bu çalışmada TRC3 bölgesinde yer alan Batman, Siirt, Şırnak ve Mardin Üniversitelerinin bölgesel kalkınma üzerinde ekonomik, toplumsal, kültürel politik katkılarını yer verilecektir. TRC3 bölgesindeki üniversitelerin mevcut verileri ve bölgesel kalkınmaya yapmış oldukları katkılar istatistiksel verilerle ifade edilmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde kalkınmanın kavramsal çerçevesi, ikinci bölümünde bölgesel kalkınmanın kavramsal çerçevesi incelenecek olup, üçüncü bölümde bölgesel kalkınma-üniversite ilişkisi ele alınmakta ve üniversitelerin evrensel misyonu ile kuruluş perspektiflerine değinilmektedir. Dördüncü bölümde TRC3 bölgesinde bulunan Batman, Siirt, Şırnak ve Mardin Üniversitelerinin yapılarına ve yeterliliklerine ilişkin bilgiler verilmekte olup, son bölümde ise bölgesel kalkınmada üniversitelerin rolü incelemesi kapsamında bu bölgedeki üniversiteler özelinde açıklanmaya çalışılmış ve bu üniversitelere ait verilerle bu kurumların kapasiteleri değerlendirilmektedir. Son bölümde ise diğer bölgelerdeki üniversitelerin bölgesel kalkınma üzerindeki etkileri göz önüne alınarak mevcut üniversitelerin kalkınma üzerindeki katkılarının artırılmasına dönük olarak önerilere yer verilmektedir.

2. KALKINMA VE BÖLGESEL KALKINMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Kalkınma, ülke sınırları içerisinde yaşayan tüm bireylerin eğitim ve sağlık hizmetleri, istihdam ve adalet gibi temel haklar ile her türlü bilgi ve teknolojik veriye rahatça ulaşım sağladığı, ülkenin maddi imkanlarından adil şekilde yarar gördüğü, katılıma açık, cinsiyet ayrımının olmadığı, kültürel gelişimi ön planda tutan, ekonomik şeffaflık yapısına sahip, dezavantajlı grupların oluşmasına engel politikalar üreten, mevcut doğal yapıyı ve kaynakları koruma idealini benimseyen, karşılaşılan sorunlara ilişkin çözüm üretebilen, toplumdaki bireylerin iyi bir gelecek kurma eylemidir (Açıkalin ve Saltık, 2007: 5-27).

Kalkınma, ülke ekonomisinde ortaya çıkan artış ve büyüme ile ülkede yaşayan tüm bireylerin yaşam kalitesinde ve üretilen ürünlerin yapısında oluşan veya ülke sınırları içerisindeki üretim

alanında yaşanan ekonomik değişkeni ifade etmektedir. Ülke sınırları içerisinde yaşanan nitel (Sosyal ve kültürel refah, gelir adaleti, demografik yapı) ve nicel (Gayri Safi Milli Hasıla) anlamda her türlü pozitif ilerlemenin beraber olması durumudur (Sevinç, 2011: 40).

Kalkınma gelişimsel olarak geride kalmış bölgelerde kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamakla birlikte, bilimsel ve teknolojik yapının kurulması, üretim kalitesinin artırılması, sanayi yapısının geliştirilmesi gibi ekonomik alanlar dışında o bölgede yaşayan insanların eğitim, sağlık, beslenme, barınma ve alt yapı gibi temel sorunlarının giderilmesi içinde mevcut olmalıdır (Çeken, 2008: 296).

Günümüzdeki ekonomik büyüme odaklı kalkınma bakış açısı, değişen dünya sürecinde ve buna paralel olarak değişim gösteren yerel ve uluslararası politikalarından dolayı yerini tüm toplumu etkileyen kalkınma anlayışına bırakmıştır. Bu amaçla da yerelde faaliyet gösteren yerel yönetimler, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesi, yerel dinamiklerin kalkınma akışına dahil edilmesi gibi kavramlar gelişmiştir (Er vd., 2014: 269).

Türkiye’de yapılan beş yıllık kalkınma planları ile hedeflenen, ekonomik kalkınmanın yerelleşmesi, az gelişen bölgelerin gelişimine daha fazla katkı sunulması, bölgeler arasında mevcut bulunan adaletsizliklerin giderilmesi, kalkınmanın hızlanması gibi konulara daha fazla odaklanılmış ancak kurumsal yapı eksikliği, gelir dağıtımında yaşanan siyasi müdahaleler, bölgesel perspektifte yaşanan sıkıntılar bu sorunların giderilmesinde engelleyici faktörler olmuştur (Dulupçu ve Gövdere, 2005).

Bölgesel kalkınma kavramının iyi bir şekilde ifade edilmesi açısından bölge kavramının tanımlanması gerekmektedir. Bölge kavramı sosyal, politik, coğrafi ve iktisadi olarak değerlendirilmekle birlikte açık bir tanımlama olarak görüş birliği bulunmamaktadır. Bölge kavramı iktisadi olarak değerlendirildiğinde, ülkeden küçük ve kentten büyük alan olarak görülme iken, coğrafi açıdan bakıldığında ise, fiziksel ve coğrafi özellikler göz önüne alınarak yapılan faaliyet bütünlüğünü ifade etmektedir. Ortak özellikler açısı ve süreklilik arz eden ilişkilere bakıldığında bölge kavramı dünya yüzeyinin belirli bir bölümü olarak kabul görmektedir. Bölgeler saha planlaması olarak değerlendirildiğinde; Metropolitan, koridor ve kırsal bölge olarak ayrılmaktadır. Bölgenin kapsamı, büyüklüğü ve özellikleri bölgesel kalkınma açısından önemli olmakla birlikte, başarılı bir kalkınma içinde ele alınacak bölgenin içeriğinin ve hedef bölge türünün iyi bilinmesi gerekmektedir (Enright, 1998: 2)

Geleneksel anlayışa göre bölge, ulus devlet haricine kapalı iken küreselleşme ile birlikte bölge, ilişki ağına göre konumlandırılmış ve bu konumlanma mekânsal bir şart aranmaksızın uluslararası ilişkilere doğrudan ulaşabilen yereller tarafından oluşturulmuştur (DPT, 2000: 7).

Yeni bölgeselcilik yaklaşımında bölgeler, öğrenme yaratan ve refahlık sunan alanlar olmanın dışında, mevcut yapıların incelenmesi ve en yüksek düzeyde sergilenecek performansın bulunması amacı taşımaktadır. Bu yaklaşım ile birlikte geleneksel farklı olarak sadece ekonomik değişkenler değil tüm değişkenlerin bütünsel olarak değerlendirilmesi sağlamıştır (Okçu vd. 2005: 2-4). Geleneksel kalkınmada az gelişen bölgelere yatırım tekrarlanırken, yeni bölgesel kalkınma ile mevcut kaynakların harekete geçirilmesi hedeflenmiştir. Başka bir deyişle, yerel ve bölgesel yapıların varlıklarını kullanmalarını sağlamak, kendi potansiyellerini ortaya çıkararak büyümelerine kendileri tarafından zemin oluşturulması hedeflenmiştir(OECD, 2009: 1).

İnsan kaynaklarının ekonomik, sosyal ve toplumsal potansiyellerini ortaya çıkarıp harekete geçiren ve bu sayede mevcut bölge refahının artırılmasını amaçlayan tüm çalışmalar bölgesel kalkınma olarak ifade edilmektedir (Kılınç ve Işık, 2011: 13). Bölgesel kalkınmada amaç, bölgenin coğrafi yakınlığının bulunduğu diğer bölgeler ve dünya ile etkileşim sağlamasıdır. Bu etkileşim sağlanması açısından özellikle 1990'lardan sonra merkezi yönetim yerine yerel ve bölgesel ile ulusal ve uluslararası unsurların da katılımı sağlanarak bölgede mevcut bulunan kaynakların en iyi şekilde kullanılması ve güçlendirilmesi sağlanmıştır (Korkmaz ve Taşlıyan, 2012: 366).

3. BÖLGESEL KALKINMA-ÜNİVERSİTE İLİŞKİSİ

XX. yüzyılın son çeyreğinde bazı bölgelerde yapılan yenilikçi çalışmaların başarılı olması ve iktisatçıların bu başarı unsurlarını araştırma çabası içerisinde girmesiyle birlikte, ekonomik çalışmaların koordine edilmesinde bölgelerin önemli bir odak olduğu görüşü ortaya çıkmıştır. Bunun yanında yeniliğe dönük çalışmalar ile teknolojik gelişmelerin mekânsal boyut ile ele alınması "bölge" kavramına daha da önem kazandırmıştır (Nelson ve Winter, 1982).

Değişen ve küreselleşen yeni dünya düzeninde bölgeler yenilik odaklı ekonomik büyümenin merkezi haline gelmiştir. Bölgesel kalkınmada bilginin yaratıldığı, öğrenmenin gerçekleştiği ve yeniliğin temel noktası bölge olarak görülmüştür (Florida 1995: 528). Küreselleşmeyle birlikte ulus devlet anlayışı yerini bölge odaklı bir yapıya bırakmıştır (Ohmae, 1995: 88-100). Coğrafi açıdan büyük ülkeler, mevcut sistemlerinin altında ve merkezi bağlamda bağımsız olan (decentralized) alt-sistemler kurarak daha başarılı olmuştur (Yılmaz 2001: 26-27).

Bölgeler ekonomik bağlamda farklılık gösteren performanslar sergileyebilirler. Bölgenin coğrafik yapısı, nüfus yapısı, fiziki ve beşerî sermayesi, verimliliği, uzmanlaşma oranı altyapı çalışmaları, yenilik üretilebilirliği gibi birçok faktör bunun tetikleyici unsurudur. Bu unsurlar bazı durumlarda olumlu yönde etkileşim sergilerken bazı durumlarda ise negatif etkileşime sebep olabilmektedir. Ulusal çapta büyüme için de kurumlar, mevcut politikalar ve makro düzeyde ekonomik faaliyetler temel belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni bölgesel kalkınma ile bilgi kaynaklarının etkin kullanımı, yenilikçi yaklaşımların artırılması ve bilgi üretiminin sağlanması da ön plana çıkmaktadır (OECD, 2009: 2-3). Söz konusu yenilikçi yaklaşımla hedeflenen eğitilmiş nüfus oluşturma ve bilginin üretiminin artırılmasında şüphesiz en aktif alan olarak üniversiteler ön planda yer almaktadır.

Üniversite kelimesinin Latince "universitas" olarak batı dillerine ve Fransızca "université" şeklinde dilimize geçtiği ifade edilmiştir. Kelime kökeni olarak bağımsız, ortak çıkarlar amacıyla birleşen kişiler topluluğu ve tüzel bir yapıyı içermektedir. Günümüzde ise bu tanım, bilgiyi arayan, üreten ve yayan, araştırma ve eğitim çalışmalarını en üst düzeyde yürüten yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır (Adivar, 1969: 133; Foulquié, 1994: 519). Kortan'a (1981) göre ise; üniversiteler ilk olarak öğrenci ve öğretmenlerin birliğini ifade etmişse de sanayi devrimi ve endüstrinin gelişimi ile önemini arttırmış ve kalkınmayı sürekli kılmak için teknoloji ve bilgi arama, geliştirme ve aktarım yeri olmuştur. Günümüzde ise; üniversiteler bilimlerin birliği anlamını ifade etmektedir. Sönmez (1972: 41-43); nicel olarak personel yetiştiren ve nitel olarak topluma yeni değerler aşıl原因an, toplum ve topluma yön veren kurumlar için kültür ve bilgi ortamı hazırlayan yapılar olarak üniversiteleri değerlendirmiştir.

Üniversiteler işlevleri bakımından eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve toplum hizmetleri olarak 3 geleneksel misyon altında toplanmıştır (Doğramacı, 2000; Gürüz ve diğerleri, 1994).

Ülkemizde de 1982 Anayasasının 130. ve 2547 sayısı yasanın 4. Maddesinde üniversitelerin bu kapsamda kurulduğu görülmekle birlikte eğitim-öğretim ile bilimsel araştırma işlevlerinin iç içe girmiş olduğu gözlemlenmektedir. Üniversiteler işlevsellikleri arasından biri üzerinde yoğunlaşmış bu alandaki işlevlere göre örgütlenmektedir. Ülkemizde de bu işlevler çerçevesinde araştırma ve kitlesel eğitim üniversiteleri kurulmuştur (Gürüz, 2001).

Türkiye’de mevcut bulunan üniversitelerde toplumun gelişimi ve kalkınması amaçlı misyonların olduğu görülmektedir. Bu ifade devlet üniversitelerinde bölge ve ülke kalkınması ile gelişimine odaklanmışken vakıf üniversitelerinde ise bölgesel gelişme eksenlidir. Özellikle Anadolu coğrafyasında kurulu üniversitelerin bölgesel gelişim ve kalkınma eksenli misyon oluşturdukları ve sanayi alanda gelişmeyi, üniversite-toplum arasında işbirliği sağlayarak bölgesel kalkınmayı hedeflemiştir (Emekçi, 2019: 65). Üniversitelerin bölgesel gelişim ve kalkınma odaklı perspektiflerinin gelişmesi sosyal, kültürel ve ekonomik hayatın canlanmasında da et etkin unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. TRC BÖLGESİ VE ÜNİVERSİTELER

Türkiye, idari yapılanma olarak 81 ile ayrılmış ve demografik araştırmalar içinde 5 bölge olarak belirlenmiştir. Bu ayrımlar ülkenin farklı yöreleri arasındaki demografik, ekonomik, kültürel ve toplumsal farklılık incelenmesinde çokça kullanılmıştır. Bu beş bölge birbirine komşu olan ve Batı, Orta, Kuzey, Güney ve Doğu bölgeleri olarak tanımlanmıştır.7 coğrafi bölgeden oluşan Türkiye 22 Eylül 2002 tarih ve 2002/4720 no’lu kanun gereğince, Avrupa Birliği için daha detaylı veri akışı sağlamak amacıyla Eurostat (Avrupa Birliği İstatistik Ofisi) tarafından 1970’li yıllarında kurulan ve bölgesel istatistik toplayan, bölgesel politika geliştiren ve sosyal-ekonomik analizler yapan İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasına dahil olmuştur. Devlet Planlama Teşkilatı ve Türkiye İstatistik Enstitüsü tarafından bu kapsamda 3 farklı düzeyde İBBS bölgesi oluşturulmuştur (Yılmaz vd., 2007; DPT, 2006). İBB sınıflandırması ile “Düzyey 3” olarak iller belirlenmişken; sosyal, ekonomik ve coğrafi olarak benzer olan komşu iller ise nüfus büyüklükleri ve bölgesel kalkınma planları göz önüne alınarak “Düzyey 1” ve “Düzyey 2” olarak sınıflandırılmıştır.

Şekil 1: Düzyey 1 Grubu Verileri

Kaynak: (www.dpt.gov.tr)

Şekil 1’de Düzyey 1 grubunda olan 12 İBB’nin Türkiye haritası üzerinde dağılımı verilmiştir. Özellikle coğrafi ve ekonomik bakımdan benzerlik gösteren komşu illerin oluşturduğu düzeyi ifade etmektedir.

Şekil 2: Düzey 2 Grubu Verileri

Kaynak: (www.dpt.gov.tr)

Şekil 2’de Düzey 2 grubunda olan 26 İBB’nin Türkiye haritası üzerinde dağılımı verilmiştir. Türkiye’de sosyal, ekonomik ve coğrafi bakımdan benzer özellik taşıyan iller beraber değerlendirilmiş olup, 26 kalkınma ajansı kurularak benzer özellikli illerin aynı çatı altında toplanması ve bu illerde kalkınma politikaları oluşturulması sağlanmıştır.

Şekil 3: Düzey 3 Grubu Verileri

Kaynak: (www.dpt.gov.tr)

Şekil 3’te Düzey 3 grubunda olan 81 İBB’nin Türkiye haritası üzerinde dağılımı verilmiştir. Bu düzeyde her ilin temel istatistikî göstergeleri ve sosyo-ekonomik gelişim düzeyinin bağımsız değerlendirilmesi amaçlandığından her il ayrı ayrı gösterilmiştir.

İstatistikî bölge tanımlaması için kullanılan nüfus, coğrafya, bölgesel kalkınma, temel istatistikî göstergeler ve sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması bakımında Batman, Mardin, Siirt ve Şırnak illeri TRC kodu altında bulunan Güneydoğu Anadolu düzeyinde (düzey 1) ve Mardin alt bölgesinde (Düzey 2) bulunmaktadır.

Batman, nüfusu hızla artan; inşaat, sanayi, petrol ve tarım sektörüyle gelişimi artıran ve bu sayede bölgede güçlü konuma gelen bir ildir (TÜİK, 2006). Şehir merkezinde kurulu Batman Üniversitesi, 5662 Sayılı "Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununda ve Yükseköğretim Kurumları Öğretim Elemanlarının Kadroları Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Genel

Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye Ekli Cetvellerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ve 28 Mayıs 2007 tarihinde kurulmuştur (www.batman.edu.tr).

Mardin, son zamanlarda göçlerle artan ve Türkiye'nin en farklılaşmış nüfusuna sahip; tarım, hayvancılık ve bunlarla ilgili ticarete dayalı bir ildir (TÜİK, 2006). Batman Üniversitesi ile aynı tarih ve karar ile kurulmuş Mardin Artuklu Üniversitesini bünyesinde barındırır (www.artuklu.edu.tr).

Siirt, nüfusun az yükseliş gösterdiği; tarım, hayvancılık ve buna bağlı ticarete dayalı ekonomisiyle gelişim gösteren bir ildir (TÜİK, 2006). Bünyesinde bulunan Siirt Üniversitesi 29.05.2017 tarih ve 26536 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 2809 sayılı kanun ile kurulmuş ve temelleri 1976 yılında kurulmuş Dicle Üniversitesine dayanmaktadır (www.siirt.edu.tr).

Şırnak, nüfus bakımından diğer illere oranla az gelişmişlik gösteren; madencilik, hayvancılık, tarım ve buna dayalı ticaret üzerine yaşam koşullarının şekillendiği ildir (TÜİK, 2006). Mardin ili gibi geçmişi ve tarihi çok eskiye dayanan ilde üniversite ise Mardin ve Batman Üniversiteleri ile aynı tarihte kurulmuştur (www.sirnak.edu.tr).

5. BÖLGESEL KALKINMADA ÜNİVERSİTELERİN ROLÜ: TRC 3 ÖRNEĞİ

Bölgesel kalkınma kapsamında TRC3 bölgesinde yer alan Batman, Mardin, Siirt ve Şırnak Üniversitelerinin büyüme ve sosyo-kültürel kapsamda değerlendirmesi yapılacağı bu bölümde büyüme kapsamında; üniversitelerin öğrenci, akademik personel sayıları ile bünyelerinde bulunan birimlere ilişkin veriler verilecekken sosyal ve kültürel kapsamda ise; öğrenci topluluk sayıları, yayımlanan dergi sayısı, bünyelerindeki yayınevi sayısı, yapmış oldukları etkinlik sayısı ile üniversite bünyesinde yapılan çalıştay, sempozyum, konferans, kongre sayılarına ilişkin veriler paylaşılacaktır.

Tablo 1: TRC3 Bölgesindeki Üniversitelerin Öğretim Üyesi ve Öğretim Elamanı Verileri, 2019

Üniversite	Öğrenci Sayısı	Prof. Sayısı	Doçent Sayısı	Dr. Öğr. Üyesi Sayısı	Okt., Öğrt. Gör., Uzm., Araş. Gör. Sayısı	Toplam Akademik Personel Sayısı
BATMAN	12273	24	18	143	4-110-3-108	410
ŞIRNAK	3260	7	3	61	7-61-7-152	298
MARDİN ARTUKLU	12647	20	50	164	0-165-0-140	509
ŞİİRT	16686	36	56	194	1-158-0-135	580

Kaynak: (www.batman.edu.tr; www.artuklu.edu.tr; www.siirt.edu.tr; www.sirnak.edu.tr sitelerinden yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur).

Tablo 1’de; Batman Üniversitesinin 12273 öğrenci barındırdığı ve bünyesinde çalışan 24 profesör, 18 doçent, 143 Dr. öğretim üyesi, 4 okutman, 110 öğretim görevlisi, 3 uzman ve 108 araştırma görevlisiyle birlikte toplam 410 akademik personelle hizmet verdiği söylenebilir. Şırnak Üniversitesinin, 3260 öğrenci barındırdığı ve bünyesinde çalışan 7 profesör, 3 doçent, 61 Dr. öğretim üyesi, 7 okutman, 61 öğretim görevlisi, 7 uzman ve 152 araştırma görevlisiyle birlikte toplam 298 akademik personelle hizmet verdiği söylenebilir. Mardin Artuklu Üniversitesinin, 12647 öğrenci barındırdığı ve bünyesinde çalışan 20 profesör, 50 doçent, 164 Dr. öğretim üyesi, 165 öğretim görevlisi, 140 araştırma görevlisiyle birlikte toplam 509 akademik personelle hizmet

verdiği ifade edilebilir. Siirt Üniversitesinin, 16686 öğrenci barındırdığı ve bünyesinde çalışan 36 profesör, 56 doçent, 194 Dr. öğretim üyesi, 1 okutman, 158 öğretim görevlisi ve 135 araştırma görevlisiyle birlikte toplam 580 akademik personelle hizmet verdiği söylenebilir.

Tablo 2: TRC3 Bölgesindeki Üniversitelerin Birim Verileri, 2019

Üniversite	Fakülte Sayısı	Enstitü Sayısı	Yüksekokul Sayısı	Meslek Yüksekokulu Sayısı	Araş. Ve Uyg. Merkezi Sayısı	Konservatuar Sayısı
BATMAN	7	3	4	5	10	0
ŞIRNAK	5	2	2	4	0	0
MARDİN ARTUKLU	8	3	2	8	11	1
ŞİİRT	9	4	4	6	16	0

Kaynak: www.batman.edu.tr, www.artuklu.edu.tr, www.siirt.edu.tr, www.sirnak.edu.tr sitelerinden yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2’de; Batman Üniversitesi bünyesinde 7 fakülte, 3 enstitü, 4 yüksekokul, 5 meslek yüksekokulu, 10 araştırma ve uygulama merkezi olmakla birlikte konservatuar olmadığı ifade edilebilir. Şırnak Üniversitesi bünyesinde 5 fakülte, 2 enstitü, 2 yüksekokul, 4 meslek yüksekokulu, olmakla birlikte araştırma ve uygulama merkezi ile konservatuar olmadığı söylenebilir. Mardin Artuklu Üniversitesi bünyesinde 8 fakülte, 3 enstitü, 2 yüksekokul, 8 meslek yüksekokulu, 11 araştırma ve uygulama merkezi ve 1 konservatuar olduğu ifade edilebilir. Siirt Üniversitesi bünyesinde 9 fakülte, 4 enstitü, 4 yüksekokul, 6 meslek yüksekokulu, 16 araştırma ve uygulama merkezi olmakla birlikte konservatuar olmadığı söylenebilir.

Tablo 3: TRC3 Bölgesindeki Üniversitelerin Sosyal ve Kültürel Etkinlik Verileri, 2019

Üniversite	Öğrenci Topluluğu Sayısı	Dergi/Gazete Sayısı	Yayınevi Sayısı	Etkinlik Sayısı	Çalıştay, Sempozyum, Konferans, Kongre Sayısı
BATMAN	27	0	0	30	9
ŞIRNAK	38	3	0	49	10
MARDİN ARTUKLU	38	5	1	73	28
ŞİİRT	43	1	0	66	9

Kaynak: www.batman.edu.tr, www.artuklu.edu.tr, www.siirt.edu.tr, www.sirnak.edu.tr sitelerinden yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3’te; Batman Üniversitesi bünyesinde 27 öğrenci topluluğunun bulunduğu, 2019 yılında 9 konferans yapıldığı, farklı alanlarda 30 etkinlik düzenlendiği ve yayınevi ile herhangi bir dergi veya gazete basımını bünyesinde bulundurmadığı görülmektedir. Şırnak Üniversitesi bünyesinde 38 öğrenci topluluğu ve 3 dergi bulunmakla birlikte, kongre, sempozyum ve konferans olmak üzere 10 çalışma ile 2019 yılında farklı alanlarda 49 etkinlik yapıldığı söylenebilir. Mardin Artuklu Üniversitesi bünyesinde 38 öğrenci topluluğu, 5 dergi ve 1 yayınevi bulunmakla birlikte, kongre,

sempozyum, konferans olarak 28 çalışma ve 2019 yılın 73 etkinlik yapıldığı ifade edilebilir. Siirt Üniversitesi bünyesinde 43 topluluğu ve 1 gazete olmakla birlikte 2019 yılı için 9 konferans ve sempozyum ile 66 etkinlik yapıldığı söylenebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan çalışmada TRC3 bölgesinde bulunan Batman, Mardin, Siirt ve Şırnak Üniversitesinin kapasiteleri ile birlikte yapmış oldukları çalışmalara ilişkin veriler ifade edilmekte ve bu üniversitelerin bölgesel kalkınmaya olan etkilerine ilişkin değerlendirme yapılması hedeflenmektedir. Elde edilen bulgular ışığında 4 üniversitenin olanakları ve kapasiteleri değerlendirildiğinde bölgesel kalkınma konusunda bazı üniversitelerin daha başarılı olduğu görülmektedir. TRC3 bölgesinde bulunan üniversitelerin kapasite konularında gelişime açık olduğu görülmekle birlikte bölgesel kalkınma konusunda katkıda bazı sorunların yaşandığı görülmüş olmakla birlikte konuya ilişkin bazı çözüm önerileri aşağıda belirtilmiştir.

Şırnak Üniversitesi ulaşım ağı, personel ve öğrenci sayısı bakımından en az kapasiteye sahip olmasına rağmen bölgesel kalkınmaya çok fazla etki ettiği görülmektedir. Üniversite bünyesi yapılan kongreler, sempozyum ve konferansların hem il merkezi hem de ilçelerin ulusal ve uluslararası tanınırlığı açısından önemli katkılar sunduğu söylenebilir. Diğer üniversitelere oranla daha az öğrenci kapasitesine sahip olmasına rağmen yapmış olduğu çalışmalarla öğrencilerin daha aktif olmasına zemin hazırladığı yapılan etkinlikler ve oluşturulan öğrenci topluluğu sayısından anlaşılabilir. Bölgesel açıdan zorlu coğrafyada bulunan üniversite uluslararası çalışmalar yaparak ve özellikle Cizre gibi köklü bir medeniyete sahip ilçede eğitim ve gelişim çalışmalarını yaparak bölgeye daha fazla katkı sunacağı düşünülmektedir. Irakla sınır komşu olan Silopi ilçesinde yapılacak Ortadoğu kongreleri bölgenin tanınırlığını kalkınmasını artıracak etkenler arasında gösterilebilir.

Mardin Artuklu Üniversitesi, kadim geçmişi ve geniş perspektifli kapasitesi ile bölgesel kalkınmaya en fazla katkı sağlayan üniversite olduğu verilerden anlaşılmaktadır. Bölgenin en fazla yayın yapan, dergi çıkaran ve etkinlikler düzenleyerek katılımı arttıran üniversite yapmış olduğu sempozyum, konferans ve kongrelerle bulunduğu ilin ulusal ve uluslararası tanınırlığına çok önemli katkılar sunduğu sonucuna varılabilir. Bölgenin tek konservatuarına sahip üniversitesi olmakla birlikte bölgenin turizmine de önemli katkılar sunduğu ifade edilebilir. Bölgenin en tanınan üniversitesinin, en eski medeniyetlerin yaşadığı topraklar üzerinde kurulu olması ve ilçe nüfus potansiyelleri en fazla olan ilimizde kurulu olması bu üniversitesin bölgesel kalkınmaya etkisini arttırmakla birlikte üniversite bünyesinde uluslararası kongre sayılarının arttırılması kalkınmaya daha da etki edecektir. Özellikle tarih üzerine yapılan çalışmalar ve etkinlikler ile bölgeye daha fazla yoğunlaşmanın oluşmasında katkı sunacağı söylenebilir.

Siirt Üniversitesi özellikle son yıllarda yeni oluşumu ile bölgesel kalkınma açısından önemli potansiyel oluşturabilecek bir yapıya kavuştuğu söylenebilir. Bölgenin tek tıp fakültesine sahip üniversite, öğrencilerin teşvik edilmesi noktasında gerekli çalışmaları yaptığını en fazla öğrenci topluluğuna sahip üniversite olmakla açıklamış bulunmaktadır. Bünyesinde faaliyet gösteren gazete ile tanıtımı sağlamakla birlikte en fazla öğrenci ve kapasite sahip olmasına rağmen etkinlik ve faaliyet kapsamında (kongre, sempozyum, konferans) çok gelişim göstermediği söylenebilir. Yeni yerleşkesi ulaşım ağı üzerinde olan üniversite bölgenin tek tıp fakültesine ev sahipliği yapmakla birlikte bu alanda yapılacak gelişimsel çalışmalar ilin bölgesel katkısına çok etki

sağlayacaktır. Özellikle sağlık ve tarım alanında önemli çalışmaların sergilenmesi amacıyla yenilikçi teknolojilerin mevcut potansiyellerle harmanlanması bu bölgenin gelişimine katkı sunacak ve ulaşım ağındaki dezavantajını ortadan kaldıracaktır.

Batman Üniversitesi gelişmiş ulaşım ağı, personel ve öğrenci kapasitesi mevcut okul kapasitesine oranla en iyi olan üniversite olmasına rağmen bölgesel kalkınmaya en az etki eden üniversite olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölge üniversiteleri arasında en az etkinlik ve faaliyet (konferans) göstergesine sahip üniversite en az öğrenci topluluğuna da sahip olduğu verilerden anlaşılmaktadır. Bölge üniversitelerinde yayın organı olmayan (gazete-dergi) tek üniversite olduğu ifade edilebilir. Yeni oluşturulan kampüs alanının şehirden kopukluğu, il merkezi ile iletişimin mevcut yer altı kaynakları sahasından dolayı olamayı, ayrıca ulaşım ağı üzerinde kurulmayı bu üniversitesinin en dezavantajlı olduğu konum olarak görülebilir. En gelişmiş ulaşım ağına sahip bu üniversitede bölgesel kalkınmaya etki ve toplumsal yapının gelişimine katkı için çok fazla etkinlik, deneyimli ve tecrübeli personel, uluslararası çalışma gerekliliği görülmektedir. Diğer üniversiteler ile aynı tarihte kurulmuş olmasına rağmen bölgesel kalkınmaya en az etki eden üniversite olmanın yanında yeni yerleşke öğrenci ve toplum birlikteliğini örselemekte ve bu da oluşabilecek potansiyellerin kaybolmasına sebebiyet vermektedir. Dicle havzası kenarına kurulmakla birlikte bu alanda hiçbir eğitim faaliyet olmaması, bölge hastanesine sahip ilde kurulmasına rağmen sağlık alanında gelişim göstermemesi, tarımsal alanda iyi bir coğrafyaya sahip olmasına karşın yeni tarım teknolojilerinin bu yöreye kazandırılmaması bölgesel kalkınmaya olan etkisinin düşüklüğünün diğer nedenleri arasında gösterilebilir.

KAYNAKÇA

- Açıklan, O., Saltık, A. (2007). Kalkınmada Yeni Kavram ve Stratejiler. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 1, 5-27.
- Adivar, A. A. (1970). *Osmanlı Türklerinde İlim*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydın, H. İ., Yıldırım H. (2013). Kırsal Kalkınmanın Yeniden Yapılanması Sürecinde Yerel Aktörler: Bölgesel Kalkınma Ajansları – Tarım Ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu. *Global Journal of Economics and Business Studies*, Cilt:2, Sayı:4, 28-42.
- Batman Üniversitesi (2020). <https://www.batman.edu.tr/Sayfalar/Universite-Hakkinda/Tarihce/2>. (Erişim Tarihi: 08.05.2020)
- Çeken, H. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:10, Sayı:2, 296.
- Doğramacı, İ. (2000). *Günümüzde Rektör Seçimi ve Atama Krizi (Türkiye’de ve Dünyada Yükseköğretim Yönetimine Bakış)*, Ankara.
- DPT, (2000). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu (ss.7). Ankara.
- DPT (2003). Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004-2006). T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2006). Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Bölgesel Gelişme Politikaları ve AB’ye Ekonomik Sosyal Uyum Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara.

- DPT (2006). Devlet Planlama Teşkilatı. <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/biid/ibbs.html>. (Erişim Tarihi: 08.05.2020)
- Dulupçu, M. ve Gövdere, B. (2005). "Bölgesel Gelişme Stratejileri için Bir Perspektif: Yerel Bilgi Ağbağları Yaklaşımı". Erat, H. (ed) *Bölgesel Gelişme Stratejileri ve Akdeniz Ekonomisi*. Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu.
- Emekçi, M. (2019). Türkiye'deki Üniversitelerin Misyon ve Vizyon İfadelerinin Tematik Olarak İncelenmesi. Marmara Üniversitesi-İstanbul Selahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ortak Lisans Programı, İstanbul.
- Enright, M.J. (1998). The Globalization of Competition And The Localization of Competitive Advantage: Policies Toward Regional Clustering. Paper Presented at the Workshop on the Globalization of Multinational Enterprise Activity and Economic Development University of Strathclyde Glasgow (May 15-16).
- Er, S., Metin, T., Kalanlar, Ş., Uçum, İ. (2014). Kalkınma Ajanslarının kalkınmadaki Rolü. XI. Ulusal Tarım Ekonomi Kongresi. Samsun.
- Florida, R. (1995). Towards the Learning Region. *Futures* 27(5), 528.
- Foulquié, P., (1994). *Pedagoji Sözlüğü*. Çeviren: Cenap Karakaya. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Gürüz, K. (2001). *Dünyada ve Türkiye'de Yükseköğretim (Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri)*. Ankara: ÖSYM Yayınları 4.
- Gürüz, K. (Koordinatör) & Şuhubi, E. A. M. & Şengör, C. & Türker, K. & Yurtsever, E. (1994). Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim. İstanbul: Bilim ve Teknoloji.
- Kılınç, E.C., Işık N. (2011). Bölgesel Kalkınma'da Ar-Ge ve İnovasyonun Önemi: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı.6, Cilt.2, 13.
- Korkmaz, H. ve Taşlıyan, M. (2012). Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Sorunların Çözümünde ve Kalkınmadaki Önemi ve Katkıları: DOĞAKA, İKA ve ZEKA Örneği, II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu, ss.366. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Kortan, E. (1981). *Çağdaş Üniversite Kampüsleri Tasarımı*. ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.
- Mardin Artuklu Üniversitesi (2020). <http://www.artuklu.edu.tr/mardin-artuklu-universitesi-tarihcesi>. (Erişim Tarihi: 08.05.2020)
- Nelson, R.R. ve S.G. Winter (1982). *An Evolutionary Theory of Economic Change*. Harvard University Press.
- Sevinç, H. (2011). Bölgesel Kalkınma Sorunsalı: Türkiye'de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, (6: 2).
- Siirt Üniversitesi (2020). <http://www.siirt.edu.tr/detay/tarihce/599433.html>. (Erişim Tarihi: 08.05.2020)
- Sönmez, A. (1972). Üniversitelerin Toplumdaki Rolü. *Mimarlık Dergisi*, 12.
- Şırnak Üniversitesi (2020). https://www.sirnak.edu.tr/yeni/KD189_genel-bilgiler.html. (Erişim Tarihi: 08.05.2020)

TÜİK (2006). Türkiye İstatistik Kurumu. Bölgesel Göstergeler.

OECD (2009). How Regions Grow? *Policy Brief*, Mart.

Ohmae, K. (1995). The End of the Nation-State: The Rise of Regional Economies. New York: Free Press.

Okçu, M., Dulupçu, M.A. ve H. Gül (2005). Türkiye’de Bölgeselleşme mi Bölgeselcilik mi? Ayrımlar ve Açılımlar. KEAS'05: Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu-II (13-16 Haziran) (ss.2-4). Denizli.

Yılmaz, A. (2001). Regional Innovation Systems: Literature Review and the Picture for Turkey. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, S., Dericioğlu, T., Elliott, I.A. ve Özden, M.S. (2007). Kalkınma Birliklerinden Kalkınma Ajanlarına Yönelirken. 12. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi (25-26 Ekim) (ss. 157-163). İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

1982 Anayasası. Ankara: Seçkin Yayınları.